

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

નારાયણ અને બે અન્ય

વિરુદ્ધ

પંજાબ રાજ્ય

[ન્યાયમૂર્તિઓ ગજેન્દ્રગડકર અને એ. કે. સરકાર]

ક્રિમિનલ ટ્રાયલ-મહત્વના સાક્ષી, જે તપાસ કરવામાં નિષ્ફળ છે-જો તેની અસર એ પુરાવાના અસ્વીકાર સમાન છે-ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (૧/૧૮૭૨), કલમ ૧૬૭.

ઘણા લોકોએ એક એમ પર હુમલો કર્યો અને તેને ગંભીર રીતે ઘાયલ કર્યો. તેના પર હુમલો કર્યા પછી હુમલાખોરો તેને લઈ જઈ રહ્યા હતા જ્યારે એમનો ભાઈ આર તેને બચાવવા આવ્યો અને આત્મરક્ષામાં એક હુમલાખોરને ગોળી મારીને દૂર લઈ ગયો. એમ પર હુમલા માટે અપીલકર્તાઓ સહિત આઠ વ્યક્તિઓ પર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૪૮ અને ૩૪ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૧૪૮, ૩૦૭ અને ૩૬૪ હેઠળ ગુનાઓ માટે કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો. ટ્રાયલમાં ફરિયાદી પક્ષે સાક્ષી તરીકે આરનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો, પરંતુ આરએ બંધારણની કલમ ૨૦ હેઠળ રક્ષણનો દાવો કરતા પુરાવા આપવાનો ઈનકાર કર્યો હતો. સેશન્સ જજે આરના વાંધાને સમર્થન આપ્યું હતું અને ફરિયાદી પક્ષે તેને સાક્ષી તરીકે જતો કર્યો હતો. સુનાવણી બાદ સેશન્સ જજે ચાર આરોપીઓને

નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા પરંતુ અપીલકર્તાઓ અને અન્ય એક વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવ્યા હતા. ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં અપીલકર્તાઓએ વિનંતી કરી હતી કે સેશન્સ જજ એવું માનીને ખોટો હતો કે 'આર' કલમ ૨૦ના રક્ષણ માટે હકદાર છે અને આ નિર્ણય દ્વારા સુનાવણીને દૂષિત કરવામાં આવી હતી જેમાં આરોપી 'આર' ના પુરાવાના લાભથી વંચિત રહ્યો હતો. ઉચ્ચ અદાલતનો મત હતો કે જો આરને પુરાવા આપવા માટે દબાણ કરવામાં આવ્યું હોત તો તેણે ફરિયાદી પક્ષને ટેકો આપ્યો ન હોત, પરંતુ તેણે જે પણ કહ્યું હોત તે અન્ય સાક્ષીઓની વિશ્વાસપાત્ર જુબાનીને નકારી ન હોત અને તેથી આરની તપાસ કરવામાં નિષ્ફળતા કોઈ પણ રીતે કેસના અંતિમ નિર્ણયને અસર કરતી નથી. ઉચ્ચ અદાલતે દેખીતી રીતે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૭ને ધ્યાનમાં રાખી હતી. પરિણામે ઉચ્ચ અદાલતે દોષિત ઠેરવ્યો હતો. અપીલકર્તાઓએ અપીલ કરી હતી અને દલીલ કરી હતી કે હાઈકોર્ટનો મત કલમ ૧૬૭ દ્વારા ન્યાયી ઠેરવવામાં આવ્યો ન હતો અને સુનાવણી વાજબી ન હતી કારણ કે આર, એક મહત્વના સાક્ષીને કોર્ટની બહાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સાક્ષી તરીકે આરની તપાસ કરવામાં ફરિયાદી પક્ષની નિષ્ફળતાને કારણે સુનાવણીને દૂષિત કરવામાં આવી ન હતી. કલમ ૧૬૭ એ અપીલકર્તાઓને મદદ કરી ન હતી કારણ કે તે એવો કેસ ન હતો જેમાં તે કલમના અર્થમાં પુરાવાને નકારી કાઢવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય. વધુમાં, આર ફરિયાદી પક્ષ માટે મહત્વના સાક્ષી સામગ્રી ન હતી કારણ કે તે હુમલો પૂરો થયા પછી ઘટના સ્થળે પહોંચ્યો હતો અને નિષ્પક્ષ સુનાવણી સુનિશ્ચિત કરવા માટે ફરિયાદી પક્ષે તેની તપાસ કરવી જરૂરી નહોતી. જ્યાં મહત્વના સાક્ષીને ઇરાદાપૂર્વક અથવા અન્યાયી રીતે પાછળ રાખવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં સુનાવણીની ઔચિત્ય પર ગંભીર પ્રતિબિંબ પાડવામાં આવે છે અને તેના પરિણામે દોષિત ઠેરવવામાં આવેલી માન્યતાને પડકારવામાં આવી શકે છે. સાક્ષી મહત્વના છે કે કેમ તે પરીક્ષણ એ છે કે શું તે તે કથાને ઉજાગર કરવા

માટે જરૂરી છે કે જેના પર ફરિયાદી પક્ષ આધારિત છે અને નહીં કે તેણે બચાવના સમર્થનમાં પુરાવા આપ્યા હોત કે નહીં.

હબીબ મોહમ્મદ વિરુદ્ધ હૈદરાબાદ રાજ્ય, [૧૯૫૪] એસસીઆર ૪૭૫;
સ્ટીફન સેનેવિરત્ને વિરુદ્ધ ધ કિંગ, એઆઈઆર ૧૯૩૬ પીસી ૨૮૯.

ફોજદારી અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૮૬/૧૯૫૬.

એડિશનલ સેશન્સ જજ, ફિરોઝપતની અદાલતના સેશન્સ કેસ નંબર ૫/૧૯૫૪ અને ટ્રાયલ નંબર ૫/૧૯૫૪ માં ૧૬ જૂન, ૧૯૫૪ના રોજ આપેલા ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવતા ફોજદારી અપીલ નંબર ૩૮૯ અને ૪૦૬/૧૯૫૪ માં પંજાબ હાઈકોર્ટના ૧૮ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૫૫ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી વિશેષ રજા દ્વારા અપીલ કરી હતી.

અપીલકર્તાઓ માટે જય ગોપાલ સેઠી, વિદ્યા ધર મહાજન અને કે. એલ. અરોઆરા.

સામાવાળા માટે એન. એસ. બિંદ્રા, આર. એચ. ઢેબર અને ટી. એમ. સેન.

૪ ડિસેમ્બર, ૧૯૫૮. કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમુર્તિ સરકાર દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

ફિરોઝપુરના એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા દંડ સંહિતાની કલમ ૧૪૮, ૩૦૭ અને ૩૬૪, બંને કલમ ૧૪૯ અને ૩૪ હેઠળ ગુનાઓ માટે આઠ વ્યક્તિઓ પર કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો. સેશન્સ જજે હેત રામ, તેજા રામ,

મનકુલ અને સુરજા રામ નામના ચાર આરોપીઓને નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા કારણ કે તેમને નથી લાગતું કે આ ઘટનામાં તેમની ઘટનાસ્થળે હાજરી વાજબી શંકાથી પર સાબિત થઈ છે.તેમણે બાકીના ચાર, નારાયણ, જોતરામ, ઘેરૂ અને જલુને કલમ ૩૦૭ અને કલમ ૩૪ સાથે વાંચેલા કલમ ૩૬૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યા હતા.તેમણે નારાયણ, જોતરામ અને ઘેરૂને કલમ ૩૦૭ હેઠળ ત્રણ વર્ષ અને કલમ ૩૬૪ હેઠળ બે વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારી હતી.તેમણે જલુને દરેક કલમ હેઠળ બે વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારી હતી.દોષિત વ્યક્તિઓની અપીલ પર પંજાબની ઉચ્ચ અદાલતે દોષિત ઠેરવ્યો હતો પરંતુ જોતરામ અને ઘેરૂની સજાને ઘટાડીને એક વર્ષની સખત કેદ અને જાલુની સજાને ઘટાડીને ભોગવેલ સજા જેટલી કરી હતી.તેણે નારાયણને આપવામાં આવેલી સજાને જાળવી રાખી હતી અને તેની અપીલ ફગાવી દીધી હતી.નારાયણ, જોતરામ અને ઘેરૂએ તે ચુકાદા સામે આ અદાલતમાં અપીલ કરી છે.

ફરિયાદી પક્ષનો કેસ એ છે કે એક સુલતાન કાર્યવાહીમાં પ્લોટ નંબર ૯૭ તરીકે વર્ણવેલ ક્ષેત્રનો માલિક હતો.સાહી રામ જમીનનો ભાડૂઆત હતો.આ કેસ જે ઘટના સાથે સંબંધિત છે તે પહેલાના વર્ષમાં જમીનની ખેતી કરવામાં આવી ન હતી અને ત્યારબાદ માલિકે તેનો કબજો ફરી શરૂ કર્યો હતો. ૧૪ જૂન, ૧૯૫૩ ના રોજ, માલિકનો પુત્ર મણિ રામ, મજૂર મૂલા રામ સાથે તેને ખેડવાના હેતુ સાથે ટ્રેક્ટર પર ખેતરમાં પહોંચ્યો અને સાહી રામને ખરેખર ખેડતો જોયો.મણિ રામે સાહી રામને મેદાનની બહાર ધકેલી દીધો ત્યારે સહી રામે વિરોધ કર્યો હતો પરંતુ આખરે મેદાન પર પોતાનું હળ છોડી દીધું હતું.ત્યારબાદ મણિ રામે પોતાના ટ્રેક્ટરથી ખેતર ખેડવાનું શરૂ કર્યું.થોડા સમય પછી ટ્રેક્ટરમાં યાંત્રિક ખામી સર્જાઈ અને મણિ રામે ખેડવાનું બંધ કરી દીધું અને તેની સંભાળ લેવાનું શરૂ કર્યું.જ્યારે મણિ રામ ખૂબ જ વ્યસ્ત હતો, ત્યારે સાહી રામ સાત વ્યક્તિઓ સાથે સ્થળ પર પહોંચ્યો, જેનું નામ અગાઉ નારાયણ સિવાય અન્ય આરોપી તરીકે રાખવામાં આવ્યું હતું, જે વિવિધ હથિયારોથી સજ્જ હતો.જલુ ઘોડા પર આવ્યો હતો.તેઓ

મણિ રામ પર પડ્યા અને તેમના પર હુમલો કર્યો.તેને બચાવવા માટે દોડેલા મૂલા રામ પર પણ હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ મૂલારામે ભાગવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, જેના પર સાહીરામ અને તેના પક્ષે તેનો પીછો કર્યો હતો.જ્યારે સાહીરામ અને તેની પાર્ટીનું ધ્યાન મૂલારામ પર હતું, ત્યારે મણિ રામ તેના ટ્રેક્ટરમાં બેસીને મેદાનથી દૂર જવા લાગ્યો.આ સમયે નારાયણ હાથમાં બંદૂક લઈને ઘોડા પર આવ્યો હતો.તેણે મૂલ રામનો પીછો કરનારાઓને તેને છોડી દેવા કહ્યું કારણ કે તે માત્ર એક ભાડે રાખેલો માણસ હતો અને ધ્યાન દોર્યું કે વાસ્તવિક ગુનેગાર મણિ રામ ટ્રેક્ટરમાં ભાગી રહ્યો હતો.ત્યારબાદ પક્ષ ફરી ગયો અને મણિ રામનો પીછો કર્યો. પોતાના ઘોડા પર સવાર નારાયણે તરત જ મણિ રામને પાછળ ધકેલી દીધો અને જ્યારે તે ડ્રાઈવરની સીટ પર ટ્રેક્ટર પર હતો ત્યારે તેના પર ગોળીબાર કર્યો.મણિ રામ ટ્રેક્ટર પરથી નીચે પડી ગયો હતો, જે ગતિમાં હોવાથી જાતે જ આગળ વધ્યો હતો અને ઝાડ સાથે અથડાયો હતો અને રોકાઈ ગયો હતો.નારાયણનો ઘોડો ટ્રેક્ટરના કલ્ટીવેટર પર પડ્યો હતો અને ઘાયલ થયો હતો.મણિ રામે પોતાને ઉઠાવ્યો અને નજીકની એક મુખ રામની ઝૂંપડીમાં આશ્રય લીધો.ત્યારબાદ પીછો કરનારાઓ આવ્યા અને જોત રામે ઝૂંપડીની અંદર મણિ રામ પર ગોળી ચલાવી અને ઘેરૂં પછા ગોળી ચલાવી.મણિ રામ ઝૂંપડીમાં પડી ગયો.મુખ રામે તેની રક્ષા કરવા માટે મણિ રામના શરીર પર પોતાને ફેંકી દીધો.ઘેરૂં અને નારાયણે પછી કહ્યું કે તેઓ ઝૂંપડાને બાળી નાખશે અને તેની અંદર મણિ રામ હશે.સાહી રામે સૂચવ્યું કે મણિ રામને તેમના ઘરે લઈ જવું અને ત્યાં તેને મારી નાખવો અને તેના શરીરને બાળી નાખવું વધુ સારું રહેશે.ત્યારબાદ મુખ રામને ખેંચીને દૂર લઈ જવામાં આવ્યો હતો અને મણિ રામના મૃતદેહને ઘોડા પર બેસાડી દેવામાં આવ્યો હતો અને જલુએ તેને ચઢાવ્યો હતો.ત્યારબાદ પક્ષ મણીરામ, જે તે સમયે બેભાન હતો, તેને બંદી બનાવીને પગપાળા ગામ તરફ આગળ વધ્યો.તેઓ થોડા દૂર ગયા પછી મણિ રામનો નાનો ભાઈ રઘવીર આ ઘટના વિશે સાંભળીને મણિ રામને બચાવવા આવ્યો હતો. તેઓ ઘોડા પર સવાર મણિરામ સાથે જલુને મળ્યા હતા, અને

સાહી રામ પાછળ ચાલતા હતા, બાકીના લોકો થોડા અંતરે હતા.રઘબીરે જલુને મણિ રામને નીચે ઉતારવા કહ્યું જેના પર જલુએ મારી નાખવાની ધમકી આપી, અને સાહી રામે રઘબીર તરફ પોતાનો સેલા દર્શાવ્યો.ત્યારબાદ રઘબીરે પોતાની પાસે જે પિસ્તોલ હતી તેનાથી શાહી રામ પર ગોળી ચલાવી હતી અને બાદમાં જ પડી ગયો હતો અને ટૂંક સમયમાં જ તેનું મૃત્યુ થયું હતું, જલુ ઘોડા પરથી ઉતરી ગયો હતો અને ભાગી ગયો હતો.અન્ય લોકો પહોંચે તે પહેલાં રઘબીર મણિ રામને એક બીરબલના ઘરે લઈ ગયો, જ્યાંથી તેને બાદમાં હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો.

બચાવ પક્ષ એ હતો કે ફરિયાદી પક્ષનો કેસ સંપૂર્ણપણે ખોટો હતો અને વાસ્તવિક હકીકતો નીચે મુજબ હતીઃઘટનાની તારીખે સાહીરામ ખેતરમાં ખેડ કરી રહ્યો હતો ત્યારે મણિ રામ અને રઘબીરે ત્યાં આવીને તેને રોકવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો.ઝઘડો થયો હતો.જોત રામ અને ઘેરૂ જે નજીકના ખેતરમાં હતા તેઓ આવ્યા અને સાહી રામને સલાહ આપી કે તે આ બાબતે મણિ રામ સાથે વિવાદ ન કરે પરંતુ તેનો નિર્ણય પંચાયત દ્વારા કરવામાં આવે.સાહી રામ, જોતરામ અને ઘેરૂ પછી ખેતર છોડીને ગામ તરફ આગળ વધ્યા.જતા સમયે જોત રામે જોયું કે સાહી રામ પાસે પિસ્તોલ છે અને તેને તેના આવેશમાં તેનો ઉપયોગ કરતા અટકાવવા માટે તેની પાસેથી તે લઈ ગયો.મણિ રામ અને રઘબીર પણ ગામ તરફ ગયા પણ અલગ રસ્તાથી.પક્ષો ફરીથી ગામ શામલાતમાં મળ્યા.રઘબીરે સહી રામને ગાળો આપી હતી અને તેના પર ગોળી ચલાવી હતી અને તેને મારી નાંખ્યો હતો.પોતાની પણ ગોળી વાગી શકે છે એવી આશંકામાં જોત રામે શાહી રામ પાસેથી લીધેલી પિસ્તોલ ચલાવી હતી અને કદાચ મણિ રામને ઈજા પહોંચાડી હશે. આ સમયે રઘબીર અને મણિ રામ સાથે બે અજાણ્યા લોકો હતા અને તેમણે પણ પોતાના હથિયારોનો ઉપયોગ કર્યો હતો.આ ગોળીબારમાં મણિ રામને પણ ઈજાઓ થઈ હશે.આરોપીઓએ એ વાતને નકારી કાઢી હતી કે આ ઘટનામાં જોતરામ અને ઘેરૂ સિવાય તેમાંથી કોઈ હાજર નહોતું.

આમ એક જ ઘટનાના બે વિરોધાભાસી સંસ્કરણો હતા અને આ અલગ સંસ્કરણોના આધારે બે કોસ કેસ હતા.અમે મણિ રામની ફરિયાદ પર શરૂ થયેલા કેસ અને તેને થયેલી ઇજાઓ અને તેના અપહરણ અંગે ચિંતિત છીએ.બીજો કેસ મણિ રામ, રઘબીર, સુલતાન અને સુલતાનના પુત્ર દલીપ સામે હતો અને તે વર્તમાન કેસમાં ઘટનાના બચાવ સંસ્કરણ પર આધારિત હતો.તે કેસમાં રઘબીર અને મણિ રામ પર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચતા ૩૪ હેઠળ આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો, શાહી રામ અને સુલતાનનું મોત થયું હતું અને દલીપ પર સમાન સંહિતાની કલમ ૧૦૯ સાથે વાંચીને કલમ ૩૦૨ હેઠળ આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો.

બંને કેસોની સુનાવણી કરનાર વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે મણિ રામ, રઘબીર, સુલતાન અને દલીપને તેમની સામે લાવવામાં આવેલા આરોપોમાંથી મુક્ત કર્યા હતા અને ઘટનાના ફરિયાદી પક્ષનું નિવેદન સ્વીકારીને વર્તમાન કેસમાં અપીલકર્તાઓ અને જલુને દોષિત ઠેરવ્યા હતા.જેમ આપણે અગાઉ કહ્યું છે તેમ, હાઈકોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.

નીચેની અદાલતોમાં હકીકતના સહવર્તી તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે પોતાને આ અદાલતમાં કાયદાના પ્રશ્ન સુધી મર્યાદિત રાખ્યા હતા, જેની હવે આપણે ચર્ચા કરવા આગળ વધીએ છીએ.એ ચાદ રાખવું જોઈએ કે અમે ફક્ત તે જ કેસથી ચિંતિત છીએ જેમાં અપીલકર્તાઓ પર મણિ રામ સામેના ગુનાઓ માટે કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો. બીજા કેસમાં અમે ચિંતિત નથી.

ટ્રાયલ કોર્ટમાં ફરિયાદી પક્ષે રઘબીરને સાક્ષી તરીકે દર્શાવેલ હતો.જોકે રઘબીરે બંધારણની કલમ ૨૦ હેઠળ રક્ષણનો દાવો કરતા પુરાવા આપવાનો

ઈનકાર કર્યો હતો.વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે ચુકાદો આપ્યો હતો કે રઘબીરને પુરાવા આપવા માટે દબાણ કરી શકાતું નથી અને આરોપીની દલીલને નકારી કાઢી હતી કે તે રક્ષણ માટે હકદાર નથી.અંતે ફરિયાદી પક્ષે રઘબીરને સાક્ષી તરીકે રજૂ કર્યો ન હતો અને તેને તપાસેલ ન હતો.

જ્યારે આ બાબત અપીલમાં હાઈકોર્ટ સમક્ષ આવી ત્યારે અપીલકર્તાઓ વતી કહેવામાં આવ્યું હતું કે, વિદ્વાન સેશન્સ જજ એવું માનીને ખોટો હતો કે રઘબીર કલમ ૨૦ના રક્ષણ માટે હકદાર છે અને આ નિર્ણય દ્વારા સુનાવણીને દૂષિત કરવામાં આવી હતી, જેના પરિણામે આરોપી રઘબીરના પુરાવાના લાભથી વંચિત રહી ગયો હતો.

જોકે ઉચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે રઘબીરની તપાસ કરવામાં આવી ન હતી તે હકીકત કોઈ પણ રીતે સુનાવણીને દૂષિત કરતી નથી.તે હાઈકોર્ટના ચુકાદાના આ ભાગ છે જેને અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અમારી સામે પડકારવામાં આવ્યો છે.ઉચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:"આપણે એવું માની શકીએ કે રઘબીરે ફરિયાદી પક્ષની વાર્તાને ટેકો આપ્યો ન હોત અથવા તેણે સહી રામને ગોળી મારી હોવાનું સ્વીકાર્યું હોત. હકીકત એ છે કે તેઓ નિવેદન આપવા માટે તૈયાર નહોતા તે સુનાવણીમાં અનિયમિતતા નથી.જો તેમને કંઈક કહેવાની ફરજ પાડવામાં આવી હોત, તો તેમણે કદાચ સત્ય ન કહ્યું હોત, અને પ્રશ્ન એ છે કે તેમના નિવેદનથી કેસ કેવી રીતે પ્રભાવિત થયો હોત— મારા મતે, તેમણે જે પણ કહ્યું હોત તે આ કેસમાં અન્ય સાક્ષીઓની વિશ્વાસપાત્ર જુબાનીનું ખંડન ન કર્યું હોત અને તેથી તેમની તપાસ કરવામાં કોર્ટની નિષ્ફળતા કોઈ પણ રીતે કેસના અંતિમ નિર્ણયને અસર કરતી નથી.

વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૭ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખી હતી, જોકે આ કલમ સંદર્ભમાં ન

હતી.અમારું માનવું છે કે આ યોગ્ય ઢ્રષ્ટિકોણ છે.વિદ્વાન વકીલે કહ્યું કે ઉચ્ચ અદાલતે જે કર્ચું છે તે એમ કહેવાનું છે કે રઘબીરના પુરાવા ફરિયાદી પક્ષની કથાને સમર્થન આપતા નથી એમ ધારીને પણ પરિણામમાં કોઈ ફરક પડ્યો ન હોત, કારણ કે, તેમણે જે પણ કહ્યું તે અન્ય સાક્ષીઓની વિશ્વાસપાત્ર જુબાનીને રદિયો આપતું નથી.વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, આ ઢ્રષ્ટિકોણ કલમ ૧૬૭ દ્વારા ન્યાયી ઠેરવવામાં આવ્યો ન હતો.અમને એવું લાગે છે કે આ મામલે હાઈકોર્ટના અભિપ્રાયની અભિવ્યક્તિ ખુશીથી કરવામાં આવી નથી.કલમ ૧૬૭ હેઠળનો પ્રશ્ન એટલો બધો નથી કે શું નકારી કાઢવામાં આવેલા પુરાવાને રેકૉર્ડ પરની અન્ય જુબાની સામે સ્વીકારવામાં આવ્યા ન હોત કે કેમ કે તે પુરાવાએ "નિર્ણયમાં ફેરફાર કરવો ન જોઈએ".તે સ્પષ્ટ છે કે જો રઘબીરે તેના પુરાવામાં જે કહ્યું હતું તે બચાવ પક્ષને સમર્થન આપવા માટે ગયું હોત, તો પછી એક ગંભીર પ્રશ્ન ઊભો થયો હોત કે શું ટ્રાયલ કોર્ટનો નિર્ણય તેમની વિરુદ્ધને બદલે આરોપીઓની તરફેણમાં રહ્યો હોત, જેમ તે બન્યું હતું.

જોકે આપણને એવું લાગે છે કે કલમ ૧૬૭ અપીલકર્તાઓને મદદ કરતી નથી.રેકૉર્ડ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ફરિયાદી પક્ષે રઘબીરને સાક્ષી તરીકે ટાંક્યા હોવા છતાં તેની તપાસ કરવા માટે બહુ ઉત્સુક ન હતા.જ્યારે રઘબીરે પુરાવા આપવાનો વિરોધ કર્યો ત્યારે ફરિયાદી પક્ષે તેને છોડી દીધો હતો.તેથી આપણને એવું લાગે છે કે આ એવો કેસ નથી જેમાં પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૬૭ હેઠળ પુરાવાને નકારી કાઢવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય. હકીકતમાં ફરિયાદી પક્ષે રઘબીરને સાક્ષી તરીકે રજૂ કર્યો ન હતો.જો તેણે પુરાવા આપ્યા હોત તો તેણે શું કહ્યું હોત તે અંગે પણ અમને કોઈ ખ્યાલ નથી.ન તો તે એવો કેસ છે કે જેમાં બચાવ પક્ષ તેને સાક્ષી તરીકે બોલાવવા માંગતો હતો.

બંધારણની કલમ ૨૦ હેઠળ રઘબીરને પુરાવા આપવાનો ઈનકાર કરવાનો અધિકાર હતો કે કેમ તે પ્રશ્ન નક્કી કરવો અમારા માટે જરૂરી નથી, ન તો અમને

પૂછવામાં આવ્યું છે.રેકૉર્ડ પરથી તે સ્પષ્ટ છે કે ફરિયાદી પક્ષે તેને કલમ ૨૦ હેઠળ રક્ષણનો દાવો કરવા પર સાક્ષી તરીકે રજૂ કર્યો ન હતો.અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે પછી દલીલ કરી હતી કે આ મામલાના આ ડ્રજિકોણમાં એવું માનવું આવશ્યક છે કે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા એક મહત્વના સાક્ષીને અદાલતની બહાર રાખવામાં આવ્યો છે અને તે ફરિયાદી પક્ષના કેસ સામે પ્રતિકૂળ નિષ્કર્ષને જન્મ આપશે અને સુનાવણીની નિષ્પક્ષતા પર ગંભીર પ્રતિબિંબ પાડશે.આ સંબંધમાં વિદ્વાન વકીલ દ્વારા *હબીબ મોહમ્મદ વિરુદ્ધ હૈદરાબાદ રાજ્ય*, [(૧૯૫૪) એસસીઆર ૪૭૫] નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો.અમે સંમત છીએ કે જો કોઈ મહત્વના સાક્ષીને ઇરાદાપૂર્વક અથવા અન્યાયી રીતે પાછળ રાખવામાં આવ્યો હોય, તો પછી સુનાવણીની ઔચિત્ય પર ગંભીર પ્રતિબિંબ પાડવામાં આવે છે અને તેના પરિણામે દોષિત ઠેરવવામાં આવેલી માન્યતાને પડકારવામાં આવી શકે છે.

પછી પ્રશ્ન એ છે કે, શું રઘબીર એક મહત્વનો સાક્ષી હતો—*સ્ટીફન સેનેવિરત્ને વિરુદ્ધ ધ કિંગ*, [એઆઈઆર (૧૯૩૬) પીસી ૨૮૯] માં ન્યાયિક સમિતિ દ્વારા જણાવ્યા મુજબ તે એક સ્વીકૃત નિયમ છે કે "જે કથા પર ફરિયાદી પક્ષ આધારિત છે તેના ખુલાસા માટે જરૂરી સાક્ષીઓ, અલબત્ત, ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા બોલાવવા જોઈએ".તે જોવામાં આવશે કે સાક્ષી વર્તમાન હેતુ માટે સામગ્રી છે કે કેમ તે પરીક્ષણ એ નથી કે તેણે બચાવના સમર્થનમાં પુરાવા આપ્યા હોત કે કેમ.કસોટી એ છે કે શું તે સાક્ષી છે કે કેમ "જે કથાને ઉજાગર કરવા માટે જરૂરી છે જેના પર કાર્યવાહી આધારિત છે".સાક્ષી એટલો જરૂરી છે કે નહીં તે તેના પર નિર્ભર કરશે કે તે ફરિયાદી પક્ષના કેસના કોઈ પણ ભાગ સાથે વાત કરી શકે કે નહીં અથવા પુરાવાઓ દર્શાવે છે કે તે એટલો સ્થિત હતો કે તે તે હકીકતોના પુરાવા આપી શક્યો હોત જેના પર ફરિયાદી પક્ષ વિશ્વાસ કરતો હતો.જો કે એવું નથી કે ફરિયાદી પક્ષ એ તમામ સાક્ષીઓને બોલાવવા માટે બંધાયેલો છે જેમણે

આ ઘટના જોઈ હશે અને તેથી પુરાવાઓની નકલ કરશે.પરંતુ આ ઉપરાંત, ફરિયાદી પક્ષે તમામ ભૌતિક સાક્ષીઓને બોલાવવા જોઈએ.

શું ત્યારે રઘબીર ફરિયાદી પક્ષનો કેસ ઉકેલવા માટે જરૂરી સાક્ષી હતો?તે સ્પષ્ટ રીતે રઘબીર ન હતો.આપણે જોયું તેમ ફરિયાદી પક્ષનો કેસ મણિ રામને થયેલી ઇજાઓ અને તેના અપહરણ સાથે સંબંધિત હતો.ફરિયાદી પક્ષના કેસ અનુસાર, આ ગુનાઓ થયા પછી રઘબીર આવ્યો હતો:મણિ રામ પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને ગોળી મારવામાં આવી હતી અને પછી તેને ઘોડા પર બેસાડવામાં આવ્યો હતો અને તેને થોડા અંતરે લઈ જવામાં આવ્યો હતો.ફરિયાદી પક્ષ કોઈ શંકા વિના સ્વીકારે છે કે રગબીરે સહી રામને ગોળી મારી હતી પરંતુ કહે છે કે તેણે આત્મરક્ષામાં આમ કર્યું હતું.આ ઘટના સંપૂર્ણપણે અલગ ઘટના છે.અપીલકર્તાઓ પર જે ગુનાઓનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો તે સાબિત કરવા માટે તેને સાબિત કરવાની જરૂર નથી.તેથી રઘબીર સાક્ષી નહોતો જેને ફરિયાદી પક્ષ પોતાનો કેસ સ્થાપિત કરવા માટે બોલાવવા માટે બંધાયેલો હતો.હકીકત એ છે કે, એવું માનવામાં આવે છે કે રઘબીરે તેના પુરાવામાં કહ્યું હશે કે ફરિયાદી પક્ષે કહ્યું તેમ ઘટનાઓ બની ન હતી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે તેણે સારો બચાવ સ્થાપિત કર્યો હશે.પરંતુ જો એમ હોત, તો તે બચાવ પક્ષ માટે માત્ર એક સાક્ષી સામગ્રી હોત અને ફરિયાદી પક્ષ જે કથાને આધારે કેસ કરે છે તેના ખુલાસા માટે જરૂરી સાક્ષી ન હોત.ફરિયાદી પક્ષ બચાવ સ્થાપિત કરવા માટે સાક્ષીઓને બોલાવવા માટે બંધાયેલો નથી પરંતુ માત્ર એવા સાક્ષીઓ છે જે પોતાનો કેસ સાબિત કરવા માટે સામગ્રી છે.ખરેખર, ફરિયાદી પક્ષના કેસ અનુસાર કથિત ગુનાઓ થયા પછી રઘબીર આવ્યો હોવાથી, તે ફરિયાદી પક્ષના કેસ વિશે કોઈ પુરાવા આપી શક્યો ન હતો.તેથી, અમે માનીએ છીએ કે અપીલકર્તાઓ માટે વિદ્વાન વકીલની દલીલ કે ફરિયાદી પક્ષે નિષ્પક્ષ સુનાવણી સુનિશ્ચિત કરવા માટે રઘબીરને બોલાવવો જોઈતો હતો અથવા તે ફરિયાદી પક્ષના કેસની સાક્ષી સામગ્રી હતી, તે પાયાવિહોણી છે.અમને નથી

લાગતું કે રઘબીરને બોલાવવાની નિષ્ફળતાને કારણે ટ્રાયલને બિલકુલ દૂષિત કરવામાં આવી છે.એ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવી શકે છે કે અપીલકર્તાઓએ તેમના વતી સાક્ષી તરીકે રઘબીરને રજૂ કરવાની માંગ કરી ન હતી.

ત્યારબાદ વિદ્વાન વકીલે નારાયણને આપવામાં આવેલી સજાના પ્રશ્ન પર અમને સંબોધન કર્યું હતું.તેમણે કહ્યું કે ઉચ્ચ અદાલતે તેમને વધુ સજા સંભળાવી કારણ કે એવી ધારણા હતી કે તેમણે જ મણિ રામના શરીર પર એકમાત્ર ગંભીર ઈજા પહોંચાડી હતી. વિદ્વાન વકીલે ધ્યાન દોર્યું હતું કે નરેનને ગંભીર ઈજા થઈ હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈ પુરાવા નથી.આપણને લાગે છે કે આ દલીલ વાજબી છે.જોકે એવા પુરાવા છે જે દર્શાવે છે કે નારાયણ ઉચ્ચ સજાને લાયક હતો.તેમણે જ મણિ રામ પર હુમલાનું નિર્દેશન કર્યું હતું. તેમણે હુમલાખોર પક્ષના અન્ય સભ્યોને મૂલારામનો પીછો કરવાનું ટાળવા માટે બોલાવ્યા કારણ કે મણિ રામ વાસ્તવિક દુશ્મન હતો અને તેની સાથે વ્યવહાર થવો જોઈએ.જેના કારણે મણિ રામને ગંભીર ઈજાઓ પહોંચી હતી.તેથી, અમે માનીએ છીએ કે અપીલકર્તા નારાયણ પર લાદવામાં આવેલી ઉચ્ચ સજા વાજબી હતી.

આ અપીલમાં અન્ય કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.

પરિણામ એ આવે છે કે અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને રદ કરવામાં આવે છે.

અરજી ફગાવી દેવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.